

Štatistika obyvateľstva a zamestnanosti a ich miesto v systéme národných účtov ESA 2010

11. časť

Úvod

V predchádzajúcej časti sme uviedli zoskupenia jednotiek do sektorov a odvetví v systéme národných účtov ESA 2010. V rámci porovnávania medzi krajinami, odvetviami, či sektormi v rámci ekonomiky daného štátu je výhodnejšie, ak sa jednotlivé agregáty v systéme národných účtov posudzujú vo vzťahu k premenným, ako je počet obyvateľov a pracovné vstupy. Pritom treba definovať pojmy obyvateľstvo, zamestnanosť, nezamestnanosť, pracovné vstupy, pracovné miesto alebo produktivita v súlade s pojmi, ktoré sa používajú v národných účtoch a musia vyjadrovať vymedzenie rozsahu produkcie v národných účtoch. V tejto časti príspevkov podrobne rozoberieme rámce, opatrenia a usmernenia týkajúce sa štatistiky obyvateľstva a zamestnanosti a ich miesto v systéme národných účtov ESA 2010.

1. Obyvateľstvo

Porovnania medzi krajinami alebo medzi odvetviami, či sektormi v rámci tej istej ekonomiky sú v niektorých prípadoch užitočnejšie, keď agregáty v národných účtoch (napríklad hrubý domáci produkt, konečná spotreba domácností, pridaná hodnota odvetví, odmeny zamestnancov) sa posudzujú vo vzťahu k premenným, ako je počet obyvateľov a pracovné vstupy. V takýchto prípadoch definícia pojmov obyvateľstvo, zamestnanosť, pracovné vstupy, pracovné miesto, nezamestnanosť, či produktivita musia byť v súlade s pojmi používanými v národných účtoch, pričom odzrkadľujú vymedzenie rozsahu produkcie v systéme národných účtov.

1.1. Obyvateľstvo a pracovné vstupy

Pracovné vstupy sa klasifikujú na základe rovnakých štatistických jednotiek, aké sa používajú pri analýzach produkcie, t. j. miestnej činnostnej jednotky a inštitucionálnej jednotky.

Agregáty, na ktoré sa vzťahujú údaje za obyvateľstvo a pracovné vstupy, sú často ročné súhrny. V takýchto prípadoch sa musí použiť priemerný stav za obyvateľstvo a priemerné ročné pracovné vstupy. Ak sa zisťovanie vykonáva niekoľkokrát v priebehu roka, používa sa priemerná hodnota z výsledkov získaných k týmto rôznym dátumom. V prípade, že sa zisťovanie vykonáva v určitom období roka, sledované obdobie musí byť reprezentatívne. Pri odhade údajov za celý rok sa musia využiť posledné dostupné informácie o zmenách v priebehu roka. Napríklad pri odhade priemernej zamestnanosti sa musí zobrať do úvahy skutočnosť, že niektorí ľudia nepracujú celý rok, napríklad príležitostní a sezónni pracovníci.

1.2. Pracovný vstup zamestnanca v stálej odmene

V prípade pracovných vstupov podobného typu a podobných kvalifikácií v bázičkom období pracovný vstup zamestnanca v stálej odmene meria bežné pracovné vstupy ohodnotené vo výške odmien za prácu zamestnancov, aké platili v príslušnom bázičkom období.

Odmena zamestnancov v bežných cenách vydelená pracovným vstupom zamestnancov v stálej odmene poskytuje implicitný cenový index odmeňovania porovnateľný s implicitným cenovým indexom konečného použitia.

Účelom pojmu pracovný vstup zamestnanca v stálej odmene je opísať zmeny v skladbe pracovnej sily, napríklad od nižšie platených pracovníkov k vyššie plateným pracovníkom. Aby bola takáto analýza účinná, vykoná sa podľa odvetvia činnosti.

1.3. Celkový počet obyvateľov

Počet obyvateľov krajiny k danému dátumu pozostáva zo všetkých osôb, domácich alebo cudzincov, ktorí sú trvalo usadení na ekonomickom území krajiny, a to aj vtedy, keď sú v nej dočasne neprítomní. Ročný priemer počtu osôb poskytuje vhodný základ pre odhad premenných v národných účtoch alebo sa použije pri porovnaní ako menovateľ.

Pojem celkový počet obyvateľov je v národných účtoch vymedzený podľa konceptu sídla. Osoba, ktorá sa zdržiava alebo má v úmysle sa zdržiavať na ekonomickom území krajiny aspoň jeden rok, sa považuje za **osobu s trvalým pobytom v tejto krajine**. Ak má osoba trvalý pobyt v krajine, ale sa zdržiava alebo sa mieni zdržiavať v zahraničí počas obdobia kratšieho ako jeden rok, sa považuje za **osobu dočasne neprítomnú**. Všetci jednotlivci, ktorí patria k tej istej domácnosti, sú rezidentmi tam, kde sa sústreďuje hlavný ekonomický záujem domácnosti, teda tam, kde má domácnosť obytnú jednotku alebo viacero obytných jednotiek, ktoré členovia domácnosti považujú za svoje hlavné bydlisko a používajú ho tak. **Člen rezidentskej domácnosti** zostáva rezidentom aj vtedy, keď tento jednotlivec vykonáva časté cesty mimo ekonomického územia, pretože centrum hlavného ekonomického záujmu je naďalej v ekonomike, v ktorej je domácnosť rezidentom.

Do celkového počtu obyvateľstva danej krajiny sa zahrňujú:

- štátni príslušníci, ktorí sú v danej krajine usadení;
- civilní štátni príslušníci, ktorých dĺžka pobytu v zahraničí je menej ako jeden rok. Príkladom sú cezhraniční pracovníci, sezónni pracovníci a turisti;
- zahraničný personál technickej pomoci na dlhodobých misiách, ktorý pracuje v danej krajine vyše roka a o ktorom sa predpokladá, že ho zamestnáva hostiteľská vláda v mene vlády alebo medzinárodnej organizácie, ktorá ich prácu financuje;
- zahraničný vojenský personál pracujúci pre medzinárodné vojenské organizácie umiestnené na geografickom území danej krajiny;
- zahraničné civilné osoby (vrátane personálu a sprevádzajúcich členov ich domácností), ktoré sú usadené v danej krajine najmenej jeden rok, z inštitúcií Európskej únie a medzinárodných civilných organizácií umiestnených na geografickom území danej krajiny.

Do celkového počtu obyvateľov sa zahrnujú tiež ďalšie osoby bez ohľadu na dĺžku ich pobytu mimo danej krajiny:

- príslušníci ozbrojených síl danej krajiny umiestnení v zahraničí;
- pacienti podstupujúci lekársku liečbu v zahraničí;
- štátni príslušníci, ktorí sú členmi posádok rybárskych lodí, iných lodí, lietadiel a plávajúcich plošín pôsobiacich mimo daného ekonomického územia;
- študenti, ktorí sú štátnymi príslušníkmi danej krajiny, bez ohľadu na to, ako dlho študujú v zahraničí;
- štátni príslušníci, ktorí sú zamestnancami národných vedeckých základní zriadených mimo geografického územia danej krajiny;
- štátni príslušníci, ktorí sú zamestnancami diplomatických misií v zahraničí.

Do celkového počtu obyvateľstva danej krajiny sa však nezahrnujú:

- členovia zahraničných diplomatických misií umiestnených v danej krajine;
- zahraničné civilné osoby, ktoré sa zdržiavajú na danom území kratšie ako jeden rok, napríklad cezhraniční pracovníci, sezónni pracovníci, turisti a pacienti;
- zahraničný personál zahraničných vedeckých základní umiestnených na geografickom území danej krajiny;
- členovia zahraničných ozbrojených síl, ktoré sú umiestnené v danej krajine;
- civilní štátni príslušníci, ktorých dĺžka pobytu v zahraničí je najmenej jeden rok;
- vnútroštátny vojenský personál pracujúci pre medzinárodné organizácie umiestnené v zahraničí;
- vnútroštátny personál technickej pomoci pracujúci na dlhodobých misiách v zahraničí, o ktorom sa predpokladá, že ho zamestnáva hostiteľská vláda v mene vlády alebo medzinárodnej organizácie, ktorá ich prácu financuje;
- zahraniční študenti bez ohľadu na dĺžku štúdia v danej krajine.

Uvedená charakteristika obyvateľstva sa líši od prítomného alebo skutočného obyvateľstva, ktoré pozostáva z osôb skutočne prítomných na geografickom území krajiny k určitému dátumu. Líši sa aj od evidovaného obyvateľstva.

1.4. Ekonomicky aktívne obyvateľstvo

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo zahŕňa všetky osoby, ktoré poskytujú alebo sú schopné poskytnúť pracovnú silu pre výrobné činnosti, ktoré patria do vymedzenia rozsahu produkcie v systéme národných účtov. Patria sem všetky osoby, ktoré spĺňajú požiadavky, aby sa mohli považovať za zamestnaných alebo nezamestnaných podľa definícií uvedených ďalej.

Príslušné normy týkajúce sa štatistiky trhu pracovných síl vydáva Medzinárodná organizácia práce (MOP). Jedno z najvýznamnejších uznesení v súvislosti so zberom a zostavovaním údajov o pracovných silách je uznesenie týkajúce sa štatistiky ekonomicky aktívneho obyvateľstva, zamestnanosti, nezamestnanosti a podzamestnanosti. V uvedenom

uznesení sa definuje pojem pracovná sila z hľadiska jednotlivcov, ktorí vykonávajú činnosť patriacu do vymedzenia rozsahu produkcie v systéme národných účtov.

2. Zamestnanosť a príslušnosť k ekonomickému územiu

Zamestnanosť zahŕňa všetky osoby vykonávajúce výrobnú činnosť, ktorá spadá do vymedzenia rozsahu produkcie v systéme národných účtov.

Výsledky činnosti výrobných jednotiek zodpovedajú rozsahu zamestnanosti, ak zahŕňa rezidentov aj nerezidentov, ktorí pracujú pre rezidentské výrobné jednotky.

Zamestnanosť preto zahŕňa aj tieto kategórie:

- členovia posádok rybárskych lodí, iných lodí, lietadiel a plávajúcich plošín, prevádzkovaných rezidentskými jednotkami;
- nerezidentskí cezhraniční pracovníci, t. j. osoby, ktoré prekračujú hranice každý deň, aby pracovali na danom ekonomickom území;
- príslušníci ozbrojených síl danej krajiny umiestnení v zahraničí;
- miestni zamestnanci orgánov verejnej správy umiestnených mimo daného ekonomického územia;
- nerezidentskí sezónni pracovníci, t. j. osoby, ktoré dochádzajú na dané ekonomické územie a zotrvávajú tam menej ako jeden rok, aby pracovali v odvetviach, ktoré pravidelne vyžadujú dodatočnú prácu;
- štátni príslušníci, ktorí sú zamestnancami národných vedeckých základní zriadených mimo geografického územia danej krajiny;
- štátni príslušníci, ktorí sú zamestnancami diplomatických misií v zahraničí.

Do zamestnanosti sa nezahŕňajú tieto kategórie:

- štátni príslušníci pracujúci na zahraničných vedeckých základniach vytvorených na danom ekonomickom území;
- rezidenti, ktorí sú cezhraničnými pracovníkmi alebo sezónnymi pracovníkmi, t. j. ktorí pracujú na inom ekonomickom území;
- členovia ozbrojených síl pracujúci pre medzinárodné vojenské organizácie, ktoré sú umiestnené na geografickom území danej krajiny;
- štátni príslušníci, ktorí sú členmi posádok rybárskych lodí, iných lodí, lietadiel a plávajúcich plošín, prevádzkovaných nerezidentskými jednotkami;
- miestni zamestnanci zahraničných vládnych agentúr umiestnených na geografickom území danej krajiny;
- personál inštitúcií Európskej únie a medzinárodných civilných organizácií umiestnených na geografickom území danej krajiny (vrátane priamo prijatých miestnych zamestnancov).

V ESA 2010 sa osobitne a oddelene uvádzajú tieto položky:

- nerezidenti, ktorí pracujú pre rezidentské výrobné jednotky (nezahrnutí v štatistike pracovných síl, ale zahrnutí do zamestnanosti podľa definície v ESA 2010);

- branci (nezahrnutí v štatistike pracovných síl, ale zahrnutí v ESA 2010 v rámci služieb verejnej správy);
- rezidenti, ktorí pracujú pre nerezidentské výrobné jednotky (zahrnutí v štatistike pracovných síl, ale nezahrnutí do zamestnanosti podľa definície v ESA 2010);
- rezidentskí pracovníci, ktorí žijú trvale v určitej inštitúcii;
- rezidentskí pracovníci, ktorí nedosiahli vek, ktorý sa zohľadňuje v štatistike pracovných síl;
- branci (nezahrnutí v štatistike pracovných síl, ale zahrnutí v ESA 2010 v rámci služieb verejnej správy).

3. Zamestnané osoby

Zamestnané osoby sú zamestnanci alebo samostatne zárobkovo činné osoby. Osoby s viac ako jedným pracovným miestom sa klasifikujú ako zamestnanci alebo samostatne zárobkovo činné osoby podľa svojho hlavného zamestnania.

3.1. Zamestnanci

Pojem **zamestnanci** predstavuje osoby, ktoré na základe zmluvy pracujú pre určitú rezidentskú inštitucionálnu jednotku a dostávajú odmenu zaznamenanú ako odmeny zamestnancov. Pojem zamestnanci zodpovedá definícii **platené zamestnanie** podľa MOP. Vzťah zamestnávateľa k zamestnancovi existuje vtedy, keď existuje formálna alebo neformálna zmluva medzi podnikom a osobou, uzatvorená oboma stranami dobrovoľne, podľa ktorej príslušná osoba pracuje pre daný podnik za peňažnú alebo nepeňažnú (naturálnu) odmenu.

Osoby, ktoré majú pracovné miesto zamestnanca a sú aj samostatne zárobkovo činné osoby, sa klasifikujú ako zamestnanci vtedy, ak pracovné miesto zamestnanca predstavuje z hľadiska príjmov ich hlavnú činnosť. Ak údaje o príjmoch nie sú k dispozícii, vychádza sa z odpracovaných hodín. Patria sem tieto kategórie zamestnancov:

- externí pracovníci, ak existuje výslovná dohoda, že externý pracovník je odmeňovaný na základe vykonanej práce, t. j. množstva práce, ktorou prispieva vo forme vstupu do určitého výrobného procesu; externý pracovník je zamestnancom, ak jeho dohoda so zamestnávateľom spočíva predovšetkým v poskytovaní práce;
- osoby zamestnané zamestnávateľom na základe pracovnej zmluvy. Príkladom sú manuálni aj nemanuálni pracovníci, riadiaci personál, domáci personál a ľudia, ktorí vykonávajú platenú výrobnú činnosť v rámci programov zamestnanosti;
- štátni úradníci a iní zamestnanci verejnej správy, u ktorých sú podmienky zamestnania stanovené zákonom;
- majitelia korporácií a kvázikorporácií, ak pracujú v týchto podnikoch;
- osoby zamestnané agentúrami sprostredkujúcimi dočasné zamestnanie, ktoré by mali byť zahrnuté do odvetvia činnosti agentúry, ktorá ich zamestnáva, a nie do odvetvia činnosti podniku, pre ktorý v skutočnosti pracujú;
- ozbrojené sily pozostávajúce z vojakov z povolania a vojakov na určitý čas a brancov vrátane brancov vykonávajúcich civilnú službu;
- duchovní, ak ich priamo platí verejná správa alebo nezisková inštitúcia;

- študenti, ktorí sa oficiálne zaviazali prispievať svojou prácou vo forme vzdelávacích služieb do výrobného procesu podniku za peňažnú alebo nepeňažnú odmenu.

Osoby, ktoré dočasne nepracujú, sa takisto považujú za zamestnancov za predpokladu, že majú oficiálny pracovný pomer. Tento oficiálny **pracovný pomer** sa určuje podľa jedného alebo niekoľkých z týchto kritérií: pretrvávajúci príjem mzdy alebo platu či záruka návratu do práce po ukončení výnimočnej situácie alebo dohoda, pokiaľ ide o dátum návratu. Vztahuje sa to na osoby, ktoré dočasne nepracujú z dôvodu choroby alebo zranenia, sú na dovolenke alebo sú uvoľnené z práce, štrajkujú alebo majú výluky, majú študijné voľno alebo voľno na odbornú prípravu, sú na materskej alebo rodičovskej dovolenke, z dôvodu poklesu ekonomickej činnosti, dočasnej dezorganizácie alebo prerušenia práce z dôvodov zlého počasia, mechanické poškodenie alebo prerušenie dodávky elektrického prúdu, či nedostatok surovín alebo palív. Vztahuje sa to aj na inú dočasnú neprítomnosť s udelením voľna alebo bez neho.

3.2. Samostatne zárobkovo činné osoby

Samostatne zárobkovo činné osoby sú osoby, ktoré sú jediným vlastníkom alebo spoluvlastníkom podnikov nezapísaných v obchodnom registri, v ktorých pracujú, s výnimkou tých podnikov nezapísaných v obchodnom registri, ktoré sú klasifikované ako kvázikorporácie. Osoby, ktoré majú pracovné miesto zamestnanca a sú aj samostatne zárobkovo činné osoby sem patria vtedy, ak pracovné miesto samostatne zárobkovo činných osôb predstavuje z hľadiska príjmov ich hlavnú činnosť. Ak údaje o výške príjmov nie sú bez problémov dostupné, môže sa vychádzať z odpracovaných hodín.

Samostatne zárobkovo činné osoby môžu byť počas referenčného obdobia v práci dočasne neprítomné. Odmena za samostatnú zárobkovú činnosť je zmiešaný dôchodok.

Do skupiny samostatne zárobkovo činných osôb patria tieto kategórie:

1. Pracovníci zapojení do výroby uskutočňovanej plne na vlastnú konečnú spotrebu alebo vlastnú tvorbu kapitálu, buď individuálne, alebo kolektívne. Aby takáto výroba bola zaznamenaná, musí predstavovať významnú časť ich konečnej spotreby.
2. Externí pracovníci, ktorých príjem závisí od hodnoty produkcie určitého výrobného procesu, za ktorý sú zodpovední. Úlohou týchto externých pracovníkov je poskytovať výrobky alebo služby objednávateľovi.
3. Neplatení rodinní pracovníci vrátane tých, ktorí pracujú v podnikoch nezapísaných v obchodnom registri zaoberajúcich sa trhovou výrobou.

Medzi samostatne zárobkovo činné osoby sa zahrnujú neplatení dobrovoľní pracovníci, ak výsledkom ich dobrovoľných činností sú výrobky, napríklad výstavba obytnej jednotky, kostola alebo iných budov. Ak však výsledkom ich dobrovoľných činností sú služby, napríklad bezplatná opatera alebo upratovanie, tieto osoby nie sú zahrnuté do zamestnanosti, pretože tieto dobrovoľné služby sú vylúčené z vymedzenia rozsahu produkcie.

Hoci sa služby, ktoré si členovia domácností poskytujú sami ako majitelia svojich obytných jednotiek, zaraďujú do vymedzenia rozsahu produkcie v systéme národných účtov, neexistuje žiadny pracovný vstup pri poskytovaní takýchto služieb. Vlastníci - užívatelia obytných jednotiek sa nepovažujú za samostatne zárobkovo činné osoby.

4. Nezamestnanosť

V súlade s usmerneniami stanovenými Medzinárodnou organizáciou práce sa pojem **nezamestnanosť** vzťahuje na všetky osoby nad určený vek, ktoré počas referenčného obdobia:

- si **hľadali prácu**, t. j. podnikli v určitom nedávnom období konkrétne opatrenia, aby si našli platené zamestnanie alebo prácu ako samostatne zárobkovo činné osoby alebo
- boli **v súčasnosti práceschopné**, t. j. schopné pracovať v platenom zamestnaní alebo byť samostatne zárobkovo činnými osobami počas referenčného obdobia, či
- boli **bez práce**, t. j. neboli v platenom zamestnaní ani neboli samostatne zárobkovo činné.

5. Pracovné miesta a príslušnosť k ekonomickému územiu

Pracovné miesto je explicitná alebo implicitná zmluva medzi osobou a rezidentskou inštitucionálnou jednotkou na vykonanie práce za odmenu na dobu určitú alebo neurčitú.

Definícia pracovného miesta zahŕňa pojmy:

- ✓ odmena sa tu má interpretovať v širšom zmysle vrátane zmiešaného dôchodku samostatne zárobkovo činných osôb;
- ✓ explicitná alebo implicitná zmluva sa vzťahuje na poskytovanie pracovného vstupu, a nie na poskytnutie výrobku alebo služby;
- ✓ práca je akákoľvek činnosť, ktorá prispieva k produkcii výrobkov a služieb v rámci vymedzenia rozsahu produkcie. Legálnosť práce a vek pracovníka nie sú podstatné.

Táto definícia pracovného miesta sa vzťahuje na pracovné miesta zamestnancov, aj samostatne zárobkovo činných osôb, t. j. pracovné miesto zamestnanca, ak táto osoba patrí k inej inštitucionálnej jednotke ako zamestnávateľ, a pracovné miesto samostatne zárobkovo činnnej osoby, ak táto osoba patrí k tej istej inštitucionálnej jednotke ako zamestnávateľ.

Pojem pracovné miesto sa líši od pojmu zamestnanosť tým, že:

- a) pracovné miesto zahŕňa druhé, tretie atď. pracovné miesto tej istej osoby. Toto druhé, tretie a ďalšie pracovné miesto môžu osoby vykonávať postupne jedno za druhým v danom referenčnom období (týždeň) alebo sa môžu vykonávať paralelne v prípade, ak určitá osoba má súčasne jedno pracovné miesto večer a zároveň ďalšie cez deň.
- b) pracovné miesto nezahŕňa osoby, ktoré dočasne nepracujú, ale ktoré majú „oficiálny vzťah k svojmu zamestnaniu“ v podobe napríklad „istoty návratu do práce alebo zmluvy o dátume návratu“. Takáto dohoda medzi zamestnávateľom a osobou, ktorá je dočasne uvoľnená alebo je neprítomná z dôvodu odbornej prípravy, sa v rámci systému nepokladá za pracovné miesto.

Pracovné miesto na ekonomickom území krajiny je explicitná alebo implicitná zmluva medzi osobou (ktorá môže byť rezidentom na inom ekonomickom území) a inštitucionálnou jednotkou, ktorá je rezidentom v danej krajine.

Pri meraní pracovného vstupu do domácej ekonomickej činnosti je dôležitá len príslušnosť výrobnjej inštitucionálnej jednotky k ekonomickému územiu, keďže iba rezidentskí výrobcovia prispievajú k hrubému domácomu produktu.

Okrem toho:

- z počtu pracovných miest sa vylúčia pracovné miesta zamestnancov medzinárodných organizácií a pracovné miesta miestnych pracovníkov, ktorých zamestnali zahraničné veľvyslanectvá, keďže jednotky zamestnávajúce tieto osoby nie sú rezidentmi;
- do počtu pracovných miest na ekonomickom území sú zahrnuté pracovné miesta v prípade, keď zamestnanci rezidentského výrobcu dočasne pracujú na inom ekonomickom území a keď povaha a trvanie činnosti neopravňujú na to, aby sa výrobca považoval za fiktívnu rezidentskú jednotku tohto iného územia;
- z počtu pracovných miest na ekonomickom území sa vylúčia pracovné miesta v prípade, keď sa vykonávajú pre nerezidentské inštitucionálne jednotky, t. j. pre jednotky s ťažiskom záujmu v inej krajine, ktoré nemajú v úmysle vykonávať činnosť na domácom území aspoň jeden rok.

6. Pracovný čas a odpracované hodiny

6.1. Celkový počet odpracovaných hodín

Celkový počet odpracovaných hodín predstavuje súhrnný počet hodín, ktoré zamestnanec alebo samostatne zárobkovo činná osoba počas účtovného obdobia skutočne odpracovali, pokiaľ ich produkcia patrí do vymedzenia rozsahu produkcie.

Z dôvodu širokej definície zamestnancov, ktorá zahŕňa dočasne nepracujúce osoby, ktoré však majú oficiálne pracovný vzťah a pracovníkov na čiastočný úväzok, vhodným opatrením na výpočet produktivity nie je počet osôb, ale celkový počet odpracovaných hodín. V systéme národných účtov ESA 2010 je celkový počet odpracovaných hodín najvhodnejším meradlom pracovných vstupov.

6.2. Spresnenie skutočne odpracovaných hodín

V norme MOP uvedenej v uznesení o meraní pracovného času, sa skutočne odpracované hodiny vymedzujú ako čas, ktorý osoby strávia pri vykonávaní činností prispievajúcich k produkcii výrobkov a poskytovaní služieb počas stanoveného referenčného obdobia. V uznesení sa vymedzujú **odpracované hodiny** takto:

1. Skutočne odpracované hodiny sa vyskytujú v prípade všetkých typov pracovných miest za premenlivých dohôd týkajúcich sa pracovného času a odmeňovania v platenej alebo neplatenej podobe, ktoré možno vykonávať na všetkých typoch pozícií.
2. Skutočne odpracované hodiny nesúvisia s administratívnymi ani právnymi pojmami, a preto sa uplatňujú na všetky pracujúce osoby a môžu sa vyskytnúť v rámci normálneho alebo zmluvne dohodnutého pracovného času alebo v rámci práce nadčas.

Štatistika skutočne odpracovaných hodín zahŕňa:

- skutočne odpracované hodiny počas normálneho pracovného času, ktoré priamo prispievajú k produkcii;
- platený čas strávený odbornou prípravou;
- čas odpracovaný navyše k hodinám odpracovaným počas normálneho pracovného času, známy ako práca nadčas. Je potrebné poznamenať, že hodiny odpracované nadčas sa majú zahrnúť aj vtedy, keď sú neplatené;
- čas strávený pri vykonávaní úloh, ako je príprava pracovného miesta, opravy a údržba, príprava a čistenie nástrojov a príprava príjmových dokladov, pracovných výkazov a správ;
- čas strávený čakaním alebo prestojmi počas krátkodobých prerušení počas pracovného dňa z dôvodov, akým je nedostatok práce, porucha strojového zariadenia alebo nehody, alebo čas strávený na pracovisku, počas ktorého sa nevykoná žiadna práca, avšak za ktorú je zaplatené podľa garantovanej pracovnej zmluvy;
- čas zodpovedajúci krátkym prestávkam na oddych počas pracovného dňa vrátane prestávok na čaj a kávu;
- pracovnú pohotovosť; keď sa vykonáva mimo pracoviska, napríklad doma, tento čas sa zahŕňa do skutočne odpracovaných hodín v rozsahu, do akého sú nepracovné činnosti alebo pohyb osoby pracovnou pohotovosťou obmedzené;
- hodiny odpracované personálom obranných síl vrátane brancov patria sem, aj keď sú mimo rozsahu zisťovania pracovných síl danej krajiny.

Do štatistiky skutočne odpracovaných hodín sa nezahrňujú:

- zaplatené, ale neodpracované hodiny, akými sú: platená ročná dovolenka, platené štátne sviatky, platené dni práceneschopnosti, rodičovská dovolenka, štrajky, „krátke voľno“ na návštevy lekárov a pod., prerušenia práce v dôsledku zlého počasia;
- prestávky na jedlo;
- čas strávený cestovaním medzi domovom a prácou; akákoľvek práca počas presunu do zamestnania sa však do skutočne odpracovaných hodín zahŕňa;
- iné vzdelávanie než odborná príprava.

Ako sme uviedli, celkový počet odpracovaných hodín je súhrnný počet hodín, ktoré zamestnanec a samostatne zárobkovo činná osoba skutočne odpracovali počas účtovného obdobia na danom ekonomickom území:

- vrátane práce mimo ekonomického územia pre rezidentské zamestnávateľské inštitucionálne jednotky, ktoré tam nemajú centrum hlavného ekonomického záujmu;
- s vylúčením práce pre zahraničné zamestnávateľské inštitucionálne jednotky, ktoré nemajú centrum hlavného ekonomického záujmu na danom ekonomickom území.

Mnohé zisťovania v podnikoch zachytávajú zaplatené hodiny, nie však odpracované hodiny. V takých prípadoch sa musí odhadnúť počet odpracovaných hodín za každú skupinu pracovných miest s využitím akýchkoľvek dostupných informácií o platenom voľne atď.

Pre analýzy ekonomického cyklu je užitočné upraviť celkový počet odpracovaných hodín pomocou štandardného počtu pracovných dní v roku.

6.3. Ekvivalent plného pracovného času

Zamestnanosť v ekvivalente plného pracovného času, ktorá sa rovná počtu pracovných miest v ekvivalente plného pracovného času definujeme ako celkový počet odpracovaných hodín vydelený priemerným ročným počtom odpracovaných hodín v pracovných miestach s plným pracovným časom na danom ekonomickom území.

Táto definícia nie vždy opisuje, ako sa tento ukazovateľ odhaduje: keďže dĺžka plného pracovného času určitého pracovného miesta sa v priebehu času menila a líši sa medzi odvetviami. Používajú sa metódy, ktoré pre každú skupinu pracovných miest stanovujú priemerný podiel a priemerný počet hodín odpracovaných na pracovnom mieste s kratším pracovným časom. Najprv treba pre každú skupinu pracovných miest odhadnúť bežný týždenný pracovný čas. Skupinu pracovných miest možno vymedziť v rámci odvetvia podľa pohlavia a druhu práce. Pre pracovné miesta zamestnancov predstavuje počet zmluvne dohodnutých hodín vhodné referenčné kritérium. Ekvivalent plného pracovného času sa vypočíta samostatne pre každú skupinu pracovných miest a potom sa sčíta.

Celkový počet odpracovaných hodín je najlepším meradlom pracovných vstupov, avšak v prípade, ak tieto údaje neexistujú, je vhodné vychádzať z ekvivalentu plného pracovného času, keďže sa môže ľahšie odhadnúť a umožniť tým medzinárodné porovnania s krajinami, ktoré sú schopné odhadnúť zamestnanosť len v ekvivalente plného pracovného času.

7. Nezaznamenaná ekonomika a meranie produktivity

Hodnota výrobných činností, ktoré sa priamo nesledujú, je v zásade zahrnutá do vymedzenia rozsahu produkcie v systéme národných účtov. Zohľadňujeme preto tieto tri druhy činností:

- ✓ nelegálne činnosti, kde sa strany dobrovoľne zúčastňujú ako partneri na ekonomickej transakcii;
- ✓ skryté a utajené činnosti, keď transakcie samy osebe nie sú protiprávne, ale nie sú priznané, aby sa predišlo oficiálnej kontrole;
- ✓ činnosti opísané ako „neoficiálne“, t. j. činnosti, o ktorých sa nevedú záznamy.

Odmeňovanie týchto pracovníkov sa v zásade zahŕňa do odmien zamestnancov alebo do zmiešaných dôchodkov. Táto úprava sa má zohľadniť v údajoch o zamestnanosti a samostatnej zárobkovej činnosti pri výpočte pomerných čísel a iných štatistík.

Nelegálne činnosti, keď je jedna zo strán nedobrovoľným účastníkom (napríklad krádež), nie sú ekonomickými transakciami, a preto sa nezahŕňajú do vymedzenia rozsahu produkcie.

Produktivita je meradlom produkcie výrobného procesu na jednotku vstupu. Napríklad produktivita práce sa obvykle meria ako podiel produkcie a počtu odpracovaných hodín. Preto je potrebné, aby používané ukazovatele práce, v ktorých je produkcia založená na ukazovateľoch národných účtov, boli v súlade s pojmi a pokrytím používanými v systéme národných účtov ESA 2010.

Záver

Definície pojmov obyvateľstvo, zamestnanosť, pracovné vstupy, pracovné miesto, nezamestnanosť, či produktivita musia byť v súlade s pojmi používanými v národných účtoch a musia odzrkadľovať vymedzenie rozsahu produkcie v systéme národných účtov

ESA 2010. Porovnania medzi krajinami alebo medzi odvetviami, či sektormi v rámci tej istej ekonomiky sú v niektorých prípadoch užitočnejšie, keď sa agregáty v národných účtoch (napríklad hrubý domáci produkt, konečná spotreba domácností, pridaná hodnota odvetví, odmeny zamestnancov) posudzujú vo vzťahu k premenným, ako je počet obyvateľov a pracovné vstupy.

V ďalšej časti príspevkov podrobne rozoberieme najdôležitejšie zásady a charakteristiky štvrtročných národných účtov, ktoré tvoria systém integrovaných štvrtročných ukazovateľov. Štvrtročné národné účty poskytujú komplexný účtovný rámec, v ktorom sa ekonomické údaje môžu zostavovať a predkladať vo formáte, ktorý je vytvorený pre ekonomickú analýzu, rozhodovanie a tvorbu politiky na štvrtročnom základe.

Použitá literatúra:

1. <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp>
2. Manuál ESA 2010 ako príloha Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 549/2013

Ing. Zuzana Staríčková, PhD.

Katedra financií, NHF, EU

3soyza@gmail.com